
EDGAR VIND, PAGANSKE MISTERIJE U RENESANSI,
FEDON, BEOGRAD, 2019.

Aleksandar Ostojčić

Šezdeset godina nakon prvog izdanja, čitaoci u Srbiji, konačno, zahvaljujući izdavačkoj kući *Fedon*, mogu da se upoznaju sa jednom od najznačajnijih studija kada je reč o periodu renesanse. Studija Edgara Vinda nije samo temeljna i dobro poduprta brojnim uvidima u originalne zapise, već je i lucidno pronicljiva. Bilo da ovoj temi pristupate iz polja ikonologije, istorije umetnosti, prateći radove Botičelija, Mikelandela, Leonarda, literarnih velikana poput Spensera, Šekspira, Koldridža, da pratite uspon medicinske nauke u radovima Paracelzusa i Harvija, ili da istražujete istoriju filozofske misli, mitologije i simbolizma, ovo monumentalno delo nesumnjivo proširuje vidike, najpre tako što menja one postojeće.

Knjiga objedinjuje sve navedene aspekte stavljajući u centralno mesto ove šarolike mreže neoplatoničku filozofiju, odnosno neoplatoničku „mističku“ tradiciju. Stvaralačka potencija renesanse tako je vezana za način na koji su unutar nje razumljene, sintetisane i preoblikovane brojne mističke tradicije, koje su za mnoge mislioce ovog perioda bile utkane ne samo u filozofiju neoplatonizma, već i u misao samog Platona, kao što su orfičke misterije, tajne egipatske religije, indijska filozofija, ili

jevrejska kabala. Živo i argumentovano čitanje Vinda ne samo da upućuje na značaj neoplatonizma pri nastojanju da se renesansa razume, već nam se čini gotovo neverovatno kako su dominantni klasični prikazi renesanse (uz nekoliko izuzetaka) uspeli u potpunosti da prenebregnu, ili pre zanemare, tako brojne elemente u delima Ficina, Mirandole, Botičelija, Mikelandela i drugih. Ukoliko je takvim elementima koji su klasifikovani kao „okultistički“ i bio dat prostor, njihov uticaj bio je minimalan, i svoden tek na često suvišnu dopunu „opštih“ mesta. Bez obzira da li te „ekstravagantne mističke predstave“ bile uzete za periferni momenat ili kako ova studija pokazuje, za samo srce renesanse, one su nesumnjivo činile izuzetno plodonosno tlo kada je reč o filozofiji i umetnosti, a Vind sa pravom ističe problematiku pomenutog klasičnog pristupa i naglašavanja „opštih mesta“ kojim se većina istoričara vodi:

„Ali u meri u kojoj je njihov metod posebno osmišljen za ispitivanje upravo ove problematike, on nije pogodan za proučavanje onoga što je u istoriji izuzetno i čiju moć svakako ne bi trebalo potceniti. Savršena studija obuhvata oba ova aspekta, a jedna od mnogih slabosti ove knjige ogleda se upravo u tome

što ona, osim u jednom ili dva slučaja, ne pokazuje kako neka čudesna misao može da potone u banalnost ili kako samozadovoljstvo i pasivnost mogu da uguše genijalnost.“ (str. 311)

U skladu sa orfičkim prerusavanjem, ova samokritika autora prikriva suštinsku zamerku tradicionalnih pristupa koja će se dati jasno iščitati kasnije: opšte ili svakidašnje mesto, može se dobiti redukcijom onog izuzetnog, ali izuzetno se ne može shvatiti proširivanjem svakidašnjeg. Jasno je i zašto: značenje izuzetnog koje odudara od opšteg, istovremeno menja njegov smisao. Logički gledano, opšte mesto jeste ono koje zavisi od tumačenja izuzetnog, a ne obratno. Bez nastojanja da se izuzetno razume, opšte mesto i ne postoji.

Knjiga započinje poglavljem „Jezik misterija“, čime se definiše opseg, značenje i upotreba pojma misterija u daljem tekstu, zatim slede brojne analize, motiva Gracija kroz spor Fičina i Mirandole u kojem se preispituje odnos i pitanje primata između intelekta ljubavi i zadovoljstva, smisla slepog boga Ljubavi – Erosa, odnosa Dionizija i Baha, a tu je i analiza preko 80 umetničkih dela (prevashodno iz renesanse) među kojima su Botičelijevo *Proleće* i *Radanje Venere*, Da Vinčijeve *Lede* i Mikelanđelove skulpture.

Rezultati studije daleko nadilaze polje istorije umetnosti. Tako na primer izučavanje Pikove medalje na kojoj tri gracije predstavljaju neoplatoničko putovanje duše u tri etape, otvaraju brojne teme koje se u kanonskoj filozofiji uzimaju zdravo za gotovo, kao što je Platonov stav prema zadovoljstvu ili blaženstvu; *Voluptas* kao *summum bonum* platoničara, i uloga strasti u dolasku do istog; Značaj *podudaranja suprotnosti* Nikole Kuzanskog; Senekin (stoički odnos) prema uvidima Epikura. Fičinovo gotovo hedonističko, epikurejsko i svakako antiasketsko preoblikovanje platoničke i hrišćanske doktrine. Takvi uvidi, bez obzira što su do danas podržani još brojnijim studijama, i dalje izazivaju iznenađenje, zbunjenost i nevericu, a što ovu knjigu, pored njenih nesumnjivih akademskih vrednosti, čine istinski intrigantnom.

Za kraj treba napomenuti da *Pagan-ske misterije u Renesansi* u izdanju *Fedona* sadrže i reprodukcije fine štampe 102 umetnička dela što omogućava adekvatnije praćenje teksta, kao i krajnje detaljan indeks. Takođe, treba istaći kvalitet prevoda. Ljiljana Nikolić je uz svega par manje srećnih izbora uradila vrlo dobar posao kada je reč o engleskom, a takođe tu su i odlični prevodi i komentari izvornih tekstova na grčkom, latinskom, francuskom, nemačkom i italijanskom jeziku, kojima ova knjiga obiluje.